

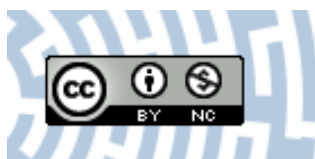

You have downloaded a document from
RE-BUŚ
repository of the University of Silesia in Katowice

Title: Konserwacja muzealiów jako utwór pracowniczy i jako przedmiot świadczenia cywilnoprawnego

Author: Iwona Gredka-Ligarska

Citation style: Gredka-Ligarska Iwona. (2019). Konserwacja muzealiów jako utwór pracowniczy i jako przedmiot świadczenia cywilnoprawnego. "Muzealnictwo" Nr 60 (2019), s. 218-224, doi 10.5604/01.3001.0013.4127

Uznanie autorstwa - Użycie niekomercyjne - Licencja ta pozwala na kopiowanie, zmienianie, remiksowanie, rozprowadzanie, przedstawienie i wykonywanie utworu jedynie w celach niekomercyjnych. Warunek ten nie obejmuje jednak utworów zależnych (mogą zostać objęte inną licencją).

UNIwersYTET ŚLĄSKI
W KATOWICACH

Biblioteka
Uniwersytetu Śląskiego

Ministerstwo Nauki
i Szkolnictwa Wyższego

KONSERWACJA MUZEALIÓW JAKO UTWÓR PRACOWNICZY I JAKO PRZEDMIOT ŚWIADCZENIA CYWILNOPRAWNEGO

CONSERVATION OF MUSEUM OBJECTS AS AN EMPLOYEE'S PIECE OF WORK AND AS AN OBJECT OF CIVIL LAW OBLIGATION

Iwona Gredka-Ligarska

Uniwersytet Śląski w Katowicach

Abstract: The paper contains analysis of the legal relationships that constitute the basis of museum objects' conservation. In the introductory part a brief presentation of the essence of conservation as a process always aimed at the object's good is contained. It is reminded that views on a creative effect of conservation projects have already been well rooted in the doctrine. The basic topic of considerations is the legal analysis of an Employment Contract and Civil Law

Contract to conduct conservation. It is the two, analysed in the perspective of museum objects' conservation, that are of major importance for museum practice. Furthermore, employee's piece of work resulting from museum objects' conservation is analysed as a creative activity of individual nature. The specificity of a Contract to Conduct Conservation is presented, which has been qualified as a mixed contract, combining elements of a Specific-Task Contract and Deposit Contract.

Keywords: museum object's conservation, conservation creativity, employee's piece of work, mixed contract, contract to conduct conservation.

Myśląc o konserwacji muzealiów, z pewnością nieczęsto zastanawiamy się nad tym, jakie stosunki prawne mogą stanowić podstawę jej przeprowadzania. Tymczasem zagadnienie to jest istotne dla właściwego zabezpieczenia interesów muzeum będącego właścicielem muzealiów oddawanych

do konserwacji. W praktyce muzealnej konserwacja muzealiów może być wykonywana zarówno w ramach umowy o pracę – przez specjalistów zatrudnionych w muzeum – jak i na podstawie umowy cywilnoprawnej o wykonanie konserwacji, zawieranej z podmiotem zewnętrznym.

Konserwacja dóbr kultury rozumiana jest jako zbiór działań mających na celu utrwalenie materialnej struktury tych dóbr, będącej nośnikiem wartości pozamaterialnych oraz działań prowadzących do hamowania procesów ich destrukcji¹. W teorii konserwacji dokonuje się podziału na konserwację zachowawczą oraz konserwację zapobiegawczą. Ta pierwsza definiowana jest jako zabezpieczanie, wzmocnianie materii i jej utrwalanie uodporniające na działanie czynników niszczących. Natomiast konserwacja zapobiegawcza, zwana także profilaktyczną lub prewencyjną, jest pojmowana jako zapobieganie procesom destrukcji poprzez prawidłową pielęgnację, bezpieczne użytkowanie i działania edukacyjne². W procesie konserwacji istotne znaczenie odgrywa również tzw. projektowanie konserwatorskie³. W *Karcie Weneckiej* czytamy, że konserwacja zabytków zakłada przede wszystkim obowiązek ciągłości ich należytego utrzymania⁴. Natomiast Iwona Szmelter przypomina, że podstawową zasadą konserwacji jest zachowanie maksymalnego poszanowania oryginalnej substancji zabytku oraz wszystkich jego wartości materialnych i niematerialnych⁵.

Znaczenia konserwacji nie sposób przecenić. Bez niej bowiem zachowanie dóbr kultury dla przyszłych pokoleń w większości przypadków w ogóle nie byłoby możliwe. W odniesieniu do muzealiów konserwacja również odgrywa kluczową rolę, stanowi bowiem jeden z filarów misji, jaką pełnią muzea. Co więcej należy podkreślić, że konserwacja zbiorów muzealnych podniesiona została do rangi ustawowego obowiązku muzeów, sformułowanego przez prawodawcę wprost w art. 2. pkt 4. Ustawy z dnia 21 listopada 1996 r. o muzeach⁶ (dalej u.m.). Celem niniejszego artykułu jest przeprowadzenie prawnej analizy umowy o pracę oraz cywilnoprawnej umowy o wykonanie konserwacji, jako umów na podstawie których – w praktyce muzealnej – dokonywana jest konserwacja muzealiów. Szczegółowo omówione zostanie zagadnienie prawnej kwalifikacji umowy o wykonanie konserwacji. Prowadzone rozważania zmierzać będą do ujawnienia charakterystycznych elementów analizowanych umów, co pozwoli określić jaka powinna być ich treść, aby interes prawny muzeum, jako właściciela muzealiów, był należycie zabezpieczony.

Konserwacja muzealiów jako działalność twórcza o indywidualnym charakterze

Rozważania na temat podstawy prawnej przeprowadzanych konserwacji poprzedzić wypada pytaniem, czy konserwacja muzealiów powinna być kwalifikowana jako działalność twórcza o indywidualnym charakterze, w rozumieniu Ustawy z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych⁷ (dalej pr.aut.)? Zagadnienie nie jest nowe, gdyż kwestia ta była już przedmiotem rozważań doktryny. Pozostaje zatem odwołać się do szczegółowych opracowań w tym zakresie⁸, przypominając zarazem, że ocena nigdy nie powinna mieć charakteru generalnego, lecz powinna się jej dokonywać z uwzględnieniem okoliczności konkretnego przypadku. Można natomiast zgodzić się z Wojciechem Kowalskim, który podkreśla, że – *Konserwacja polega na podejmowaniu różnych niejednokrotnie skomplikowanych czynności, ale można przyjąć, że nawet uwzględnwszy pewną ilość nietwórczych zabiegów czysto technicznych, wszystkie one służą realizacji jednego, zaplanowanego celu, który zwykle ma niewątpliwą*

*charakter twórczy. Chodzi w niej bowiem o realizację pewnej opartej na wcześniejszych badaniach obiektu koncepcji estetycznej, pozwalającej optymalnie wyeksponować jego walory. (...) Z prawnego punktu widzenia całość tych prac można zakwalifikować jako utwór, chociaż każdy przypadek ocenić wypada zapewne indywidualnie. Zdecyduje stopień (...) oryginalności i indywidualności wyników prac konserwatora, przy czym najbardziej oczywiste w ocenie przypadki wiążą się będą z konserwacją dzieł, które były silnie uszkodzone*⁹.

Konserwacja muzealiów wykonywana w ramach stosunku pracy

Ustawodawca wyraźnie wyodrębnił specjalistów realizujących zadania związane z zabezpieczaniem i konserwacją zbiorów, w tym zabytków nieruchomych oraz nieruchomych obiektów kultury materialnej i przyrody (art. 32.b ust. 1. pkt. 2. u.m.). Z uwagi na zróżnicowane kwalifikacje i staż pracy wydzielonych zostało kilka stanowisk konserwatorskich (art. 32.b ust. 2. pkt. 1.–5. u.m.). Wykonywanie konserwacji muzealiów w ramach stosunku pracy nie pozostaje bez znaczenia dla sytuacji prawnej muzeum, albowiem twórcze efekty działalności konserwatorskiej, odznaczające się indywidualnym charakterem, będzie można zakwalifikować jako utwór pracowniczy¹⁰. Zastosowanie znajdzie zatem art. 12. pr.aut. Należy jednak pamiętać, że aby utwór był uznany za pracowniczy, musi być rezultatem realizowania przez pracownika obowiązków ze stosunku pracy. Nie jest natomiast utworem pracowniczym dzieło, które powstało niejako przy okazji wykonywania obowiązków pracowniczych, albo w związku czasowym lub miejscowym wykonywaniem pracy¹¹. Stworzony utwór musi być wynikiem zobowiązania pracownika do wykonywania ściśle określonej pracy obejmującej obowiązki twórcze w znaczeniu prawa autorskiego¹². Rozwiązaniem optymalnym, pozwalającym na uniknięcie wątpliwości, jest zatem precyzyjne sformułowanie treści umowy o pracę, polegające na szczegółowym określeniu zakresu obowiązków pracownika¹³. Jeśli przesłanki ustawowe zostały spełnione to ze statusem utworu pracowniczego łączy się szczególnie uprawnienie pracodawcy do nabycia autorskich praw majątkowych do tego utworu¹⁴. Przepis art. 12. ust. 1. pr.aut. ma jednak charakter względnie obowiązujący, co oznacza, że pracodawca i pracownik mogą postanowić, iż nie nastąpi skutek w postaci przejścia na pracodawcę autorskich praw majątkowych do utworu, lecz prawa te w całości pozostaną przy pracowniku-twórcy. Takie postanowienie nie byłoby oczywiście korzystne dla muzeum-pracodawcy, ale z prawnego punktu widzenia jest w pełni dopuszczalne. Jeśli natomiast strony nic nie postanowią – tj. umowa o pracę nie będzie zawierać żadnych odniesień do autorskich praw majątkowych wobec utworu, który pracownik ma stworzyć – to autorskie prawa majątkowe do utworu, z chwilą przyjęcia utworu, nabywa pracodawca z mocy samego prawa, tj. na podstawie art. 12. ust. 1. pr.aut. Trzeba bowiem podkreślić, że umowa o pracę nie jest umową o przeniesienie na pracodawcę autorskich praw majątkowych do utworu pracowniczego¹⁵. Podstawę nabycia tych praw przez pracodawcę stanowi wyłącznie ustawa (art. 12. ust. 1. pr.aut.)¹⁶. Przepis art. 12. ust. 1. pr.aut. nie znajduje natomiast zastosowania, gdy zostaje wyłączony przez ustawę¹⁷. Analizowany przepis przesądza o tym, że pracodawca nabywa majątkowe prawa

autorskie do utworu pracowniczego jedynie w zakresie wynikającym z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron. Rozwiązaniem rekomendowanym jest zatem zamieszczenie w umowie o pracę szczegółowych postanowień co do celu tej umowy oraz zgodnego zamiaru stron. Można uczynić to poprzez oznaczenie w umowie o pracę pól eksploatacji, na których pracodawca nabywa autorskie prawa majątkowe do utworu konserwatorskiego. Jeśli jednak w umowie zabraknie rozstrzygających uregulowań w tym obszarze to przyjmuje się, że decydujące znaczenie posiada przede wszystkim zakres działalności pracodawcy oraz przeznaczenie utworu¹⁸. Kierując się powyższymi kryteriami w odniesieniu do konserwowanych muzealiów, należy przyjąć, że – o ile strony nie postanowią inaczej – na muzeum, jako pracodawcę, przejdą autorskie prawa majątkowe do utworu będącego rezultatem prac konserwatorskich, na wszystkich polach eksploatacji znanych w chwili zawarcia umowy. Takie stanowisko jest uzasadnione przeznaczeniem utworu konserwatorskiego, który inkorporowany jest do obiektu już istniejącego, a będącego muzealium stanowiącym własność pracodawcy-muzeum. Podobne stanowisko prezentowane jest w odniesieniu do utworów w postaci zdjęć muzealiów¹⁹. Przejście na pracodawcę majątkowych praw autorskich do utworu pracowniczego nie odbywa się jednak w sposób automatyczny. Konstytucyjnym elementem nabycia tych praw jest przyjęcie utworu pracowniczego przez pracodawcę. Dopiero z przyjęciem utworu przez pracodawcę ustawa (art. 12. ust. 1. pr.aut.) wiąże skutek prawny w postaci przejścia na pracodawcę autorskich praw majątkowych do utworu pracowniczego. Zasady przyjęcia utworu pracowniczego przez pracodawcę w sposób szczegółowy uregulowane zostały w art. 13. pr.aut. Ustawodawca przewidział, że w ustawowym terminie 6 miesięcy od dostarczenia utworu – lub w innym terminie określonym przez strony – pracodawca ma czas na zapoznanie się z utworem i podjęcie decyzji czy utwór ten przyjmuje bez zastrzeżeń, czy przyjęcie uzależnia od dokonania określonych zmian w utworze czy też decyduje się na nieprzyjęcie utworu. Upływ terminu ustawowego lub umownego powiązany z milczeniem pracodawcy oznacza, iż z mocy prawa następuje skutek w postaci przyjęcia utworu przez pracodawcę w takiej postaci, w jakiej utwór został mu dostarczony. Na podkreślenie zasługuje przy tym fakt, że w odniesieniu do konserwacji muzealiów mamy do czynienia z sytuacją szczególną. Mianowicie, efekt pracy konserwatorskiej nie stanowi samodzielnego utworu, lecz jest utrwalony w obiekcie poddanym konserwacji, który stanowi desygnat innego utworu, powstałego już wcześniej. Obiekt poddawany konserwacji stanowi własność muzeum-pracodawcy. Ostatecznie obiekt ten musi być zatem wydany pracodawcy, a jeśli ten ostatni nie będzie usatysfakcjonowany efektem konserwacji stanowiącej twórczą działalność pracownika, to pracodawca może go wezwać do dokonania określonych zmian w utworze utrwalonym w obiekcie poddanym konserwacji. Gdyby proces taki się powtórzył – nie dając pożądanego rezultatu – to należy stwierdzić, że pracodawca może powierzyć konserwację innemu pracownikowi albo zlecić jej wykonanie podmiotowi zewnętrznemu. W analizowanym stanie faktycznym odmowa przyjęcia utworu przez pracodawcę będzie polegać na żądaniu przywrócenia obiektu poddanego konserwacji do stanu pierwotnego, tj. takiego w jakim znajdował się przed rozpoczęciem konserwacji.

O ile oczywiście przywrócenie takiego stanu będzie w danych okolicznościach możliwe.

W przypadku konserwacji muzealiów dokonywanej na podstawie stosunku pracy zastosowania nie znajdzie przepis art. 12. ust. 3. pr.aut. Jak podkreślono bowiem już wcześniej, przedmiot na którym utwór pracowniczemu utrwalono zawsze stanowi własność pracodawcy. Przedmiotem tym jest bowiem obiekt poddawany konserwacji, czyli muzealium. Nie ma zatem potrzeby przenoszenia na pracodawcę własności tego przedmiotu, a z drugiej strony wypada podkreślić, że pracodawca prawa własności nigdy nie traci. W tym zakresie do muzeum (pracodawcy) nie znajduje zastosowania również art. 12. ust. 2. pr.aut. co do skutku w postaci powrotu do twórcy prawa własności przedmiotu, na którym utwór utrwalono. Taki skutek ustawodawca przewidział w razie nie wywiązania się przez pracodawcę z obowiązku rozpowszechnienia utworu pracowniczego, przeznaczonego w umowie o pracę do rozpowszechnienia, w ustawowym terminie 2 lat, lub w terminie umownym określonym przez strony. Skoro bowiem pracownik-twórca w ogóle nie był właścicielem przedmiotu, na którym utwór utrwalono to nie może niejako na powrót uzyskać prawa własności tego przedmiotu na podstawie art. 12. ust. 2. pr.aut. Z punktu widzenia interesów muzeum jako pracodawcy, zasadne jest umowne wyłączenie skutku przewidzianego przez ustawodawcę w art. 12. ust. 2. pr.aut.²⁰. Muzeum jako pracodawca nie powinno być bowiem ograniczane dodatkowym obowiązkiem w postaci konieczności rozpowszechnienia – w ściśle określonym terminie – utworu konserwatorskiego inkorporowanego do muzealium. Decyzja o terminie rozpowszechnienia, polegającym np. na zaprezentowaniu muzealium publiczności poprzez włączenie do wystawy stałej lub czasowej, powinna pozostawać wyłącznie w gestii muzeum. Rozwiązaniem optymalnym dla muzeum jest zatem wyłączenie w umowie o pracę skutku w postaci przejścia z powrotem na twórcę (konserwatora) autorskich praw majątkowych do utworu w razie nie wywiązania się przez muzeum (pracodawcę) z obowiązku przystąpienia do rozpowszechniania utworu w ustawowym terminie 2 lat od daty przyjęcia utworu. Na marginesie warto wspomnieć, że majątkowe prawa autorskie do utworu pracowniczego, raz nabyte przez pracodawcę, pozostają przy nim niezależnie od rozwiązania umowy o pracę lub jej wygaśnięcia na skutek upływu okresu na jaki została zawarta²¹.

Należy pamiętać, że art. 12. pr.aut. dotyczy wyłącznie autorskich praw majątkowych do utworu pracowniczego i tylko takie prawa może nabyć pracodawca. Natomiast autorskie prawa osobiste, które chronią nieograniczoną w czasie i niepodlegającą zrzeczeniu się lub zbyciu więź twórcy z utworem, zawsze pozostają przy twórcy. Pracownik-twórca nie może się tych praw zrzec, ani przenieść ich na rzecz pracodawcy²². Oznacza to, że muzeum w każdym przypadku powstania utworu konserwatorskiego, zobligowane jest do poszanowania autorskich praw osobistych, przysługujących konserwatorowi w odniesieniu do twórczych efektów jego pracy, utrwalonych w obiekcie, który poddawany był konserwacji. Stosownie do art. 16. pr.aut., obowiązkiem muzeum jest respektowanie osobistych praw autorskich twórcy w postaci: prawa do autorstwa utworu, prawa twórcy do oznaczenia utworu swoim nazwiskiem lub pseudonimem albo do udostępniania go anonimowo, prawa twórcy do nienaruszalności treści i formy utworu oraz jego rzetelnego

wykorzystania, prawa twórcy do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności, prawa twórcy do nadzoru nad sposobem korzystania z utworu. Autorskiego prawa osobistego twórcy do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności nie należy mylić z – analizowanym już wcześniej – majątkowym prawem autorskim do rozpowszechniania utworu w granicach określonych w art. 12. ust. 1. pr.aut. Prawo do decydowania o pierwszym udostępnieniu utworu publiczności przysługuje bowiem wyłącznie pracownikowi-twórcy²³.

Konserwacja muzealiów przeprowadzana na podstawie stosunku cywilnoprawnego

W praktyce nie zawsze będziemy mieć do czynienia z przeprowadzaniem konserwacji muzealiów wyłącznie przez konserwatorów-specjalistów zatrudnionych w muzeum na podstawie umowy o pracę. Konieczność przeprowadzenia nietypowej konserwacji, czy też po prostu brak pracowni konserwatorskiej w strukturze danego muzeum, będzie rodzić potrzebę poszukiwania specjalistów spoza muzeum. W świetle powyższego istotne staje się pytanie, jak należy kwalifikować umowę o przeprowadzenie konserwacji muzealiów i jak ukształtować treść stosunku prawnego łączącego muzeum z konserwatorem, aby jak najlepiej zabezpieczyć interesy muzeum. Stawiając pytanie o kwalifikację prawną umowy o przeprowadzenie konserwacji obiektu, w pierwszej kolejności może się nasuwać odpowiedź, iż umowę taką kwalifikować należy jako umowę o dzieło. Głębsza analiza prowadzi jednak do wniosku, że elementy przedmiotowo istotne umowy o dzieło nie wyczerpują składników przedmiotowo istotnych umowy o przeprowadzenie konserwacji obiektu. Innymi słowy, umowa o przeprowadzenie konserwacji odznacza się wprawdzie elementami przedmiotowo istotnymi, identycznymi, jak te występujące w umowie o dzieło, lecz jednocześnie można w tej umowie dostrzec istnienie przedmiotowo istotnych składników charakterystycznych dla umowy przechowania. Dzieje się tak za sprawą szczególnego przedmiotu umowy, którym jest świadczenie usług polegających na wykonaniu konserwacji istniejącego dzieła. Zamawiający dostarcza zatem przyjmującemu zamówienie nie materiały potrzebne do prawidłowego wykonania dzieła, lecz istniejące już dzieło, które stanie się przedmiotem konserwacji. Jest to o tyle istotne, że przedmiotem świadczenia w analizowanej umowie są prace konserwatorskie, mające na celu polepszenie stanu obiektu oddanego do konserwacji, a nie jego pogorszenie. Przedmiotem analizowanej umowy, oprócz świadczenia usług w postaci przeprowadzenia konserwacji, jest zatem równocześnie sprawowanie przez przyjmującego zamówienie pieczy nad rzeczą oddaną mu do konserwacji i zachowanie jej w stanie niepogorszonym w stosunku do tego, jaki istniał w chwili wydania rzeczy przyjmującemu zamówieniu. W związku z powyższym umowa o przeprowadzenie konserwacji muzealium nie jest klasyczną umową o dzieło, lecz stanowi umowę mieszaną, łączącą w sobie elementy umowy o dzieło oraz umowy przechowania²⁴.

Konkludując, zakwalifikowanie umowy o przeprowadzenie konserwacji obiektu jako umowy mieszanej oznacza, że do umowy tej odpowiednie zastosowanie znajdują przepisy Ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny²⁵ (dalej k.c.), regulujące umowę o dzieło (art. 627. i nast. k.c.) oraz umowę

przechowania (art. 835. i nast. k.c.). Jest to bardzo istotne, albowiem kwalifikacja prawna umowy o przeprowadzenie konserwacji muzealiów wprost determinuje treść stosunku prawnego nawiązywanego pomiędzy muzeum a konserwatorem, jako podmiotem zewnętrznym, niebędącym pracownikiem muzeum. Można zatem stwierdzić, że przez umowę o przeprowadzenie konserwacji rzeczy (muzealium), przyjmujący zamówienie konserwator zobowiązuje się zachować w stanie niepogorszonym rzecz wydaną mu do konserwacji i wykonać konserwację tej rzeczy. Ma to duże znaczenie dla praktyki muzealnej, ponieważ muzeum będące właścicielem muzealiów oddanych do konserwacji, może domagać się od konserwatora zachowania muzealiów w stanie co najmniej niepogorszonym i przeprowadzenia ich konserwacji – a zatem polepszenia ich stanu – a obydwa te żądania są prawnie chronione.

Umowę o przeprowadzenie konserwacji muzealium należy kwalifikować jako umowę realną. Stosunek prawny wynikający z tej umowy powstaje bowiem wskutek zgodnych oświadczeń woli stron umowy oraz wydania konserwatorowi rzeczy, która ma być poddana konserwacji. Warto podkreślić, że powyższe odnosi się do wszystkich muzealiów, gdyż jak wiadomo – zgodnie z art. 21. ust. 1. u.m. – muzealiami są zarówno rzeczy ruchome, jak i nieruchomości, stanowiące własność muzeum i wpisane do inwentarza muzealiów. W odniesieniu do muzealiów będących rzeczami ruchomymi wydanie rzeczy do konserwacji wydaje się oczywiste. Należy jednak pamiętać również w odniesieniu do muzealiów mających postać nieruchomości – a te przecież także poddawane są konserwacji – że umowa o przeprowadzenie konserwacji nie będzie zawarta i nie wywoła żadnych skutków prawnych, dopóki rzecz (nieruchomość lub rzecz ruchoma) nie zostanie wydana podmiotowi, który przeprowadzić ma konserwację. Konserwacja nie zawsze obejmuje całą nieruchomość i dotyczyć może tylko jej części. W takich przypadkach pod pojęciem wydania rzeczy rozumieć należy przekazanie konserwatorowi – do czynności konserwatorskich – tej części nieruchomości, która ma być poddana konserwacji.

Cechą wspólną dla umowy o dzieło i umowy przechowania – niewątpliwie odróżniającą te umowy od umowy o przeprowadzenie konserwacji muzealiów – jest to, że ani umowa o dzieło, ani umowa przechowania nie należą do umów kwalifikowanych podmiotowo. Oznacza to, że w umowie o dzieło przyjmujący zamówienie nie musi być profesjonalistą²⁶. W umowie przechowania również nie istnieją żadne szczególne wymagania dotyczące stron umowy, może być ona zawierana zarówno w obrocie profesjonalnym, jak i między osobami fizycznymi nieprowadzącymi działalności gospodarczej²⁷. Inaczej rzecz ma się w przypadku umów o przeprowadzenie konserwacji muzealiów, które zawierane są wyłącznie z podmiotami posiadającymi stosowne kwalifikacje, wiedzę, umiejętności i doświadczenie w prowadzeniu prac konserwatorskich, a zatem wyłącznie z profesjonalistami. W przypadku umowy o przeprowadzenie konserwacji obiektu mamy zatem do czynienia z profesjonalnym i obiektywnym wzorcem wymaganej staranności²⁸.

Zakwalifikowanie umowy o wykonanie konserwacji jako umowy mieszanej, łączącej w sobie elementy umowy o dzieło oraz umowy przechowania, ma poważne konsekwencje w sferze odpowiedzialności podmiotu przyjmującego muzealia do konserwacji. Obiekt wydany konserwatorowi przez

muzeum nie może być utożsamiany z materiałem potrzebnym do wykonania dzieła. Nie chodzi bowiem o wytworzenie muzealium, ale o jego konserwację, a zatem o wykonanie dzieła w zakresie już istniejącego obiektu. Muzealium przekazane do konserwacji stanowi w istocie rzecz, bez której dzieło konserwatora w ogóle nie mogłoby być wykonane. Wobec powyższego do umowy o wykonanie konserwacji – która to umowa zawiera zarówno elementy umowy o dzieło, jak i elementy umowy przechowania – nie znajduje zastosowania art. 641. § 1. k.c., w myśl którego niebezpieczeństwo przypadkowej utraty lub uszkodzenia materiału na wykonanie dzieła obciąża tego, kto materiał dostarczył. Zastosowanie znajduje natomiast art. 844. § 1. k.c., zgodnie z którym składający może w każdym czasie żądać zwrotu rzeczy oddanej na przechowanie. Niewykonanie przez przyjmującego obiekt do konserwacji zobowiązania w tym zakresie rodzi jego odpowiedzialność określoną w art. 471. k.c.²⁹.

Istotny aspekt umowy o przeprowadzenie konserwacji dotyczy również zagadnień prawnoautorskich. Należy bowiem pamiętać, że skutek w postaci przejścia na muzeum autorskich praw majątkowych do utworu mającego postać utrwalonego rezultatu prac konserwatorskich, dotyczy wyłącznie utworów pracowniczych i nie występuje w sytuacji, gdy konserwacja muzealiów przeprowadzana jest na podstawie umowy cywilnoprawnej – umowy o wykonanie konserwacji. W tym ostatnim przypadku muzeum powinno zadbać o uzyskanie od osoby przeprowadzającej konserwację, autorskich praw majątkowych do powstałego utworu inkorporowanego do obiektu poddanego konserwacji. W umowie o wykonanie konserwacji należy zatem zamieścić postanowienie, w myśl którego konserwator, przyjmujący muzealium do konserwacji, będący podmiotem uprawnionym, przenosi na muzeum – w sposób definitywny – autorskie prawa majątkowe do utworu powstałego wskutek konserwacji muzealium, na polach eksploatacji wskazanych w umowie, za wynagrodzeniem określonym w umowie (lub nieodpłatnie). Natomiast w zakresie osobistych praw autorskich do utworu powstałego wskutek konserwacji obiektu, sytuacja prawna

muzeum będzie taka sama, zarówno w przypadku wykonania konserwacji przez pracownika muzeum, czyli w ramach umowy o pracę, jak i w przypadku zawarcia z podmiotem zewnętrznym umowy cywilnoprawnej o przeprowadzenie konserwacji. Dla cywilnoprawnej umowy o przeprowadzenie konserwacji aktualne pozostają zatem uwagi na temat osobistych praw autorskich do utworu, zamieszczone w części artykułu dotyczącej konserwacji muzealiów wykonywanej w ramach stosunku pracy.

Rozważania zawarte w niniejszym opracowaniu nie wyczerpują tematu prawnego uwarunkowania konserwacji muzealiów, która w praktyce może być przeprowadzana zarówno na podstawie umowy o pracę, jak i umowy cywilnoprawnej o wykonanie konserwacji. Celem Autorki nie było jednak wyczerpanie problemu – gdyż z uwagi na ramy niniejszego opracowania nie byłoby to możliwe – lecz zwrócenie uwagi na prawne aspekty przeprowadzania konserwacji na bazie dwóch, znacząco różniących się od siebie, stosunków prawnych. W przypadku konserwacji muzealiów dokonywanej na podstawie umowy o pracę, na pierwszy plan niewątpliwie wyłania się zagadnienie utworu pracowniczego. Dzięki zawartej umowie o pracę – po spełnieniu przesłanek ustawowych – muzeum nie musi się obawiać o przejście nań, jako na pracodawcę, autorskich praw majątkowych do utworu będącego rezultatem prac konserwatorskich. Jednocześnie, muzeum nie może zapominać o konieczności respektowania osobistych praw autorskich do utworu utrwalonego w konserwowanym obiekcie, które to prawa niezmiennie przysługują konserwatorowi, jako twórcy. Natomiast w sferze cywilnoprawnej, zakwalifikowanie umowy o wykonanie konserwacji jako umowy mieszanej stanowi punkt wyjścia dla optymalnego – z punktu widzenia muzeum – ukształtowania treści stosunku prawnego nawiązanego z konserwatorem, jako podmiotem zewnętrznym przyjmującym muzealia do konserwacji.

Streszczenie: W niniejszym artykule zawarte zostały rozważania na temat stosunków prawnych stanowiących podstawę konserwacji muzealiów. W części wprowadzającej zamieszczono krótkie omówienie istoty konserwacji jako procesu nakierowanego zawsze na dobro obiektu. Przypomniano również, ugruntowane już w doktrynie, poglądy na temat twórczych efektów działalności konserwatorskiej. Zasadniczym przedmiotem rozważań stała się natomiast prawna analiza umowy o pracę oraz umowy

cywilnoprawnej o wykonanie konserwacji. Te dwie umowy – rozpatrywane z perspektywy konserwacji muzealiów – posiadają bowiem istotne znaczenie dla praktyki muzealnej. Przybliżono zagadnienie utworów pracowniczych, będących efektem konserwacji muzealiów, jako działalności twórczej o indywidualnym charakterze. Zaprezentowano specyfikę umowy o wykonanie konserwacji, którą zakwalifikowano jako umowę mieszaną, łączącą w sobie elementy umowy o dzieło oraz umowy przechowania.

Słowa kluczowe: konserwacja muzealiów, twórczość konserwatorska, utwór pracowniczy, umowa mieszana, umowa o wykonanie konserwacji.

Przypisy

¹ B.J. Rouba, *Proces ochrony dóbr kultury. Pojęcia, terminologia w: Ars longa vita brevis – tradycyjne i nowoczesne badania dzieł sztuki*, Toruń 2003, s. 346 i nast. W opracowaniu tym autorka przedstawia również definicje innych ważnych pojęć, takich jak: 1. restauracja, 2. rekonstrukcja i 3. renowacja. I tak odpowiednio: 1. restauracja – to zespół działań wydobywających, utralających, przywracających lub odtwarzających wartości artystyczne, estetyczne i użytkowe dóbr kultury; 2. rekonstrukcja – to wierna odbudowa, uzupełnienie ubytków i odtworzenie zniszczonych elementów dobra kultury (najczęściej

zabytku, dzieła sztuki) na podstawie zachowanych fragmentów, przekazów, dokumentacji, także rekonstruowanie wartości artystycznych, estetycznych, użytkowych oraz kontekstu historycznego; 3. renowacja, odnowienie – to działania podejmowane wyłącznie dla poprawienia estetyki dobra kultury. Działania takie można uznać za dopuszczalne jedynie wtedy, gdy nie powodują zniszczeń w którejkolwiek z warstw lub elementów oryginału oraz gdy nie są wykonywane zamiast niezbędnych prac konserwatorskich, utrwalających i wzmacniających materię dobra kultury.

² *Ibidem*.

³ *Ibidem*.

⁴ Art. 4. Międzynarodowej Karty Konserwacji i Restauracji Zabytków i Miejsc Zabytkowych przyjętej, podczas II Międzynarodowego Kongresu Architektów i Techników Zabytków w Wenecji w 1964 r. (Karta Wenecka).

⁵ I. Szmelter, *Współczesna teoria konserwacji i restauracji dóbr kultury. Zarys zagadnień*, w: „Ochrona Zabytków” 2006, nr 2, s. 25.

⁶ Dz. U. z 2019 r. poz. 917., dalej u.m.

⁷ Dz.U. z 2018 r. poz. 1191. z późn. zm., dalej pr.aut.

⁸ W. Kowalski, *Conservation of works of art under polish copyright law*, w: "Art, Antiquity and Law" 1999, vol 4, iss. 2, s. 119-128; W. Kowalski, *Wartość zabytku a wartość adaptacji i modernizacji w świetle prawa autorskiego oraz prawa dziedzictwa kulturowego. Wzmocnienie ochrony czy konkurencja tych wartości?*, w: *Ochrona wartości w procesie adaptacji zabytków*, B. Szymgin (red.), PKN ICOMOS, Muzeum Pałacu Króla Jana III w Wilanowie, Politechnika Lubelska, Warszawa 2015, s. 133-140; W. Kowalski, *Ograniczenia prawne zmiany estetyki zabytku w trakcie jego konserwacji i restauracji*, w: *Wokół zagadnień estetyki zabytku po konserwacji i restauracji*, E. Szmit-Naud, B.J. Roubá, J. Arszczyńska (red.), NID, Toruń – Warszawa 2012, s. 85-94.

⁹ W. Kowalski, *Prawna problematyka konserwacji zabytków*, w: *Współczesne problemy teorii konserwatorskiej w Polsce*, B. Szymgin (red.), ICOMOS, Politechnika Lubelska, Warszawa – Lublin 2008, s. 60.

¹⁰ Więcej na temat utworów pracowniczych w muzeum zob.: M. Dreła, I. Gredka, *Prawo autorskie w działalności muzeów*, NIMOZ, Warszawa 2014, s. 42-78; zob. także: E. Ferenc-Szydelko, *Podmiot prawa autorskiego*, w: *Ustawa o prawie autorskim i prawach pokrewnych. Komentarz*, E. Ferenc-Szydelko, J. Szyjewska-Bagińska, A. Drzewiecki, K. Gienas, S. Tomczyk (pr. zbiorowa), Warszawa 2011, s. 117; J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie*, Warszawa 2010, s. 77.

¹¹ E. Ferenc-Szydelko, *Podmiot prawa ...*, s. 117-118.

¹² Zob. wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 12 listopada 2008 r., I ACa 227/08, niepubl.

¹³ M. Dreła, I. Gredka, *Prawo autorskie ...*, s. 44-45.

¹⁴ Art. 12. ust. 1. pr.aut. przesądza, że jeżeli ustawa lub umowa o pracę nie stanowią inaczej, pracodawca, którego pracownik stworzył utwór w wyniku wykonywania obowiązków ze stosunku pracy, nabywa z chwilą przyjęcia utworu autorskie prawa majątkowe w granicach wynikających z celu umowy o pracę i zgodnego zamiaru stron. Warto przypomnieć, że przepis art. 12. pr.aut. ma charakter generalny, tj. odnosi się do utworów pracowniczych niezależnie od tego do jakiej dziedziny twórczości dany utwór należy. Ponadto, ustawodawca w analizowanym przepisie nie wprowadził zawężeń jedynie do umowy o pracę zawartej na czas nieokreślony, co oznacza, że przepis ten odnosi się do każdej umowy o pracę; szerzej na ten temat zob. M. Dreła, I. Gredka, *Prawo autorskie...*, s. 46-47.

¹⁵ Zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 14 lutego 2012 r., III UZP 4/11, OSNP 2012, nr 15-16, poz. 198.

¹⁶ Zob. A. Nowicka, *Podmiot prawa autorskiego*, w: *System Prawa Prywatnego, Prawo autorskie*, t. 13, J. Barta (red.), Warszawa 2013, s. 108-109.

¹⁷ Wyjątki ustawowe od stosowania art. 12. ust. 1. pr.aut. wprowadzone zostały przez ustawodawcę w art. 14. pr.aut., dotyczącym utworów naukowych oraz w art. 74. pr.aut. odnoszącym się do programów komputerowych, zob. M. Dreła, I. Gredka, *Prawo autorskie...*, s. 48.

¹⁸ M. Dreła, I. Gredka, *ibidem*, s. 49.

¹⁹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie ...*, s. 76.

²⁰ Przepis ten przewiduje, że jeżeli pracodawca, w okresie dwóch lat od daty przyjęcia utworu, nie przystąpi do rozpowszechniania utworu przeznaczony w umowie o pracę do rozpowszechnienia, twórca może wyznaczyć pracodawcy na piśmie odpowiedni termin na rozpowszechnienie utworu z tym skutkiem, że po jego bezskutecznym upływie prawa uzyskane przez pracodawcę wraz z własnością przedmiotu, na którym utwór utrwalono, powracają do twórcy, chyba że umowa stanowi inaczej. Strony mogą określić inny termin na przystąpienie do rozpowszechniania utworu.

²¹ J. Barta, R. Markiewicz, *Prawo autorskie ...*, s. 76.

²² A. Nowicka, *Podmiot prawa ...*, s. 107-108.

²³ M. Dreła, I. Gredka, *Prawo autorskie ...*, s. 64.

²⁴ Porównaj: wyrok SN z dnia 25.11.2004 r., V CK 235/04, źródło: Legalis [dostęp: 08.04.2019], zob. także: wyrok SA w Warszawie z dnia 26.03.2013 r., I ACa 1150/12, źródło: Legalis [dostęp: 08.04.2019].

²⁵ Dz.U. z 2019 poz. 80., dalej k.c.

²⁶ M. Gutowski, w: *Kodeks cywilny. Tom II. Komentarz. Art. 450-1088*, M. Gutowski (red.), Wydawnictwo C. H. Beck, Warszawa 2016, s. 656.

²⁷ K. Zagrobelny, w: *Kodeks cywilny ...*, *ibidem*, źródło: Legalis, [dostęp: 07.06.2019].

²⁸ M. Gutowski, w: *Kodeks cywilny ...*, s. 656.

²⁹ Zob. wyrok SA w Warszawie z dnia 26.03.2013 r., I ACa 1150/12, źródło: Legalis [dostęp: 08.04.2019].

dr Iwona Gredka-Ligarska

Adiunkt w Katedrze Prawa Pracy i Polityki Socjalnej UŚ, adwokat; przewodnicząca Rady Programowej NIMOZ (2016–2019); specjalistka z zakresu prawa ochrony dziedzictwa kultury, prawa cywilnego i prawa pracy, autorka wielu publikacji naukowych poświęconych prawnym aspektom działalności muzeów oraz ochronie dziedzictwa kultury m.in.: *Ubezpieczenia dóbr kultury w muzeach i zbiorach prywatnych*, red. naukowy monografii: *Zabytki techniki – nie tylko z perspektywy prawników; Muzea. Aspekty praktyczne i prawne; Legalne/nielegalne poszukiwanie zabytków i obrót zabytkami. Na styku archeologii i prawa; Restytucja i ochrona dóbr kultury. Zagadnienia prawne. Zwrot dóbr kultury wyprowadzonych niezgodnie z prawem z terytorium państwa członkowskiego na podstawie Dyrektywy 2014/60/UE z dnia 15.05.2014 r.*; e-mail: iwona.gredka-ligarska@us.edu.pl

Word count: 4 453; **Tables:** –; **Figures:** –; **References:** 29

Received: 06.2019; **Reviewed:** 07.2019; **Accepted:** 07.2019; **Published:** 09.2019

DOI: 10.5604/01.3001.0013.4127

Copyright©: 2019 National Institute for Museums and Public Collections. Published by Index Copernicus Sp. z o.o. All rights reserved.

Competing interests: Authors have declared that no competing interest exists.

Cite this article as: Gredka-Ligarska I.; KONSERWACJA MUZEALIÓW JAKO UTWÓR PRACOWNICZY I JAKO PRZEDMIOT ŚWIADCZENIA CYWILNOPRAWNEGO. *Muz.*, 2019(60): 218–224

Table of contents 2019: <https://muzealnictworocznik.com/issue/11897>